

ԱՐՇԱՎ ԱՌՈՂՁ
ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ԲԺԻՇԿ Վ. Մ. ԳՐԻՆԵՎԻՉ

ՔՐՈՍ

ՅԵՎ

ՊԱՅԲԱՐ
ՆՐԱ ԴԵՄ

616.5

Գ-91

ԼԵՂՈՎ-ՍԵՎԻՈՎՍԿԻ ՅԵՐԿՐԵՍԻՆ ՀՐԵՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ—1935

5M

616.5
9-91
30 JUL 2010
ԱՐՇԱՎ ԱՌՈՂՁ ԿՅԱՆՔԻ ՀԱՄԱՐ

ЦЕНТР. ГОСБИБЛИОТЕКА ТССР
ИНВ. № 75
Р-А-У

✓

ՅԵՎ ՊԱՅԲԱՐ ՆՐԱ ԴԵՄ

Պրոֆեսոր Զ. Ն. ԴՐՃԵՐԻՆԻ
խմբագրությամբ

Թարգմ. ՅԵՂԵՆԱ ՉԱՐԱՆՉՅԱՆ

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԾՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Որոտով-Դոն — 1935

26 MAR 2013

ԸՆԿ. ԸՆԹԵՐՅՈՂ,

Հայսնիր և կարծիքն այս գրքի մասին հետևյալ հասցեով.

Гор. Ростов-Дон, Буденновский пр., № 30, Азово-черноморское Краевое Книгоиздательство, армянская секция.

Նամակները կարելի չէ ուղարկել առանց նամակադրումի:

43464.63

Отв. ред. А. Г. Яванов Пом. тех. ред. Д. М. Джинибалаян

Издание 408/4663 Об'ем 7/8 печ. листа. Статформат А6—105x148 Уполкрайлит 00-11429. Тираж 1000 экз. Заказ 4284 Сдано в набор 3/IX-1935 г. Подписано в печать 29/IX-1935 г.

Типография им. „Стачки 1902 года“ г. Ростов на Дону.

ՔՈՍԸ ՏԱՐԱԾՎԱԾ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ Ե

Դժվար է պատահել մի այնպիսի մարդու, վոր իր կյանքի ընթացքում չի հիվանդացել մաշկի վորևե հիվանդությամբ: Դա կախված է այն բանից, վոր այդ հիվանդությունն առաջացնող պատճառները շատ են, իսկ ինչպես պաշտպանվել դրանից, միայն քչերը գիտեն: Մեր Միության բնակչության միջև բոլոր հիվանդությունների 10 տոկոսը տալիս են մաշկային հիվանդությունները, այսինքն՝ ամեն մի հարյուր հիվանդին գալիս է 10 հիվանդ մաշկային հիվանդությամբ: Իսկ դա նշանակում է, վոր միլիոնավոր ուղեւորներով պետք է հաշվել պետության ֆասաններն աշխատավորների մաշկային հիվանդություններից այն առնչությամբ, վոր նրանք ժամանակավորապես կորցնում են աշխատունակությունը և չեն կարող կատարել առօրյա դրական պլանները:

Մաշկի հիվանդութիւնները մոտավորապէս կեսը վարակիչ հիվանդութիւններ են, վորոնց մասին մենք համարյա միշտ կարող ենք ասել, թե ինչպէս են առաջանում և ինչն է նպաստում նրանց հայտնաբերում:

Ճիշտ է, կան և մաշկային ախտաբան հիվանդութիւններ, վորոնց պատճառը բժշկական գիտութիւնը մինչև այժմ գեո չի պարզել, բայց այդ հիվանդութիւնները քիչ են տարածված և վարակիչ չեն:

Զանազան մաշկային հիվանդութիւնները տարածված լինելն զգալի չափով կախված է բնակչութեան կուլտուրական և նյութական մակարդակից: Մեր յերկրում աշխատավորների կուլտ-կենցաղային մակարդակը ներկայումս շատ է բարձրացել և այդ մեզ բերում է այն համոզման, վոր մոտ ժամանակում այդ հիվանդութիւնները խՍՀՄ-ում հիմնականում կվոչնչանան:

Մաշկային ամենատարածված հիվանդութիւններից մեկը լոսն է: Նա պատահում է բոլոր յերկրներում և բոլոր ժողովուրդները մոտ, այս կամ այն չափով փնասելով բնակչութեանը: Հին ամյալներով, Զինաստանում, որինակ, քոսով հիվանդանում էր մոտավորապէս բնակչութեան մի յերրորդ մասը, Իս-

լանդիայում մոտ կեսը, իսկ Աֆրիկայում և Հարավային Ամերիկայի մի քանի տեղերում բնիկները համարյա պարզովին տանջվում էին քոսից:

Ցարական Ռուսաստանում 1913 թ. ամեն մի 10 հազար բնակչից 337 մարդ հիվանդ էին քոսով, իսկ ընդամենն այդ տարի Ռուսաստանում հիվանդացել էին 5 և կես միլիոն մարդ:

Մեզանում քոսը կտրուկ կերպով քչանում է: Դա կարող է ապացուցել ամեն մի բժշկական աշխատող, վորը վերջին տարիներում աշխատել է մաշկային հիվանդութիւնների վրա. այդ մասին ասում են և թվերը: Որինակ, նախկին Սարատովի նահանգում 1907 թվին ամեն մի հարյուր մաշկային հիվանդից քոսով հիվանդ էին 17 մարդ, իսկ 1932 թվին միայն մոտ 5 մարդ:

Հառաջադիմութիւնը մեծ է, բայց քոսը դեռ կա ու նրա դեմ հարկավոր է պայքարել: Իսկ դրա համար հարկավոր է թշնամուն ձանաչել և այն ժամանակ այդ պայքարի ձևերը կլինեն պարզ և հասկանալի:

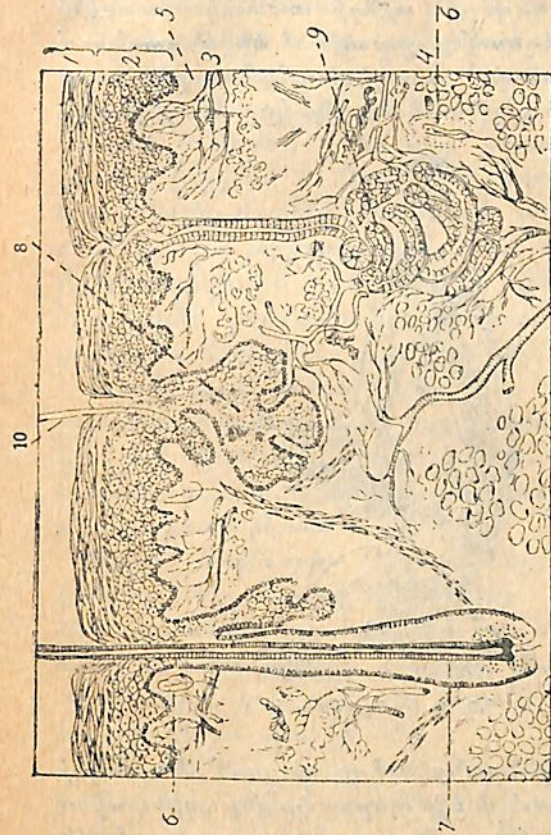
Ամեն մեկը, վորը յուրացնում է այն հիմնականը, ինչ վոր ասված է այս գրքում, կարող է ոգնել քոսի վոչնչացմանը: Այդ խըն-

գիրը հեշտանում է նրանով, վոր ԽՍՀՄ-ում «Ժողովրդական առողջապահությունը, մեր յերկրի ընդհանուր կուլտուրայի բարձրացման և նյութական հզորության ամրացման պայմաններում, գրված է մի ախպիսի բարձրության վրա, վորին չի հասել վոչ մի յեվրոպական և արտաերոպական յերկիր» (ընկ. Կալինինի ճառից Համառուսական խորհուրդների 16-րդ համագումարում):

ՄԱՐԴՈՒ ՄԱՇԿԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

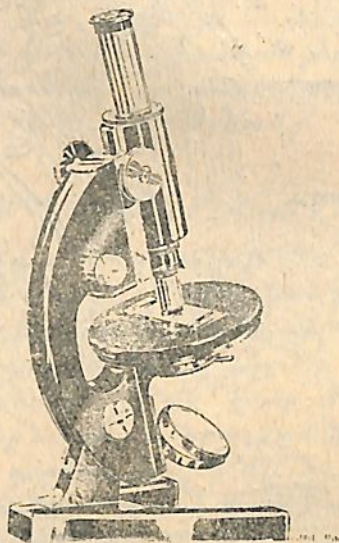
Հարկավոր է գիտենալ, թե ինչպես է կազմված մարդու մաշկը, վորպեսզի կարելի լինի ավելի լավ ըմբռնել, ինչ վոր պատմվելու է հետագայում (նայել նկ. 1):

Յեթե վերջինք մի կտոր մաշկ և նրա կտրվածքը նայենք մանրադիտակի տակ (մեծացնող գործիք, նայել նկ. 2) կտեսնենք, վոր մաշկը բաղկացած է մի քանի շերտից: Ամենավերին և ամենաբարակ շերտը կոչվում է վերնամաշկ: Ինչպես և մյուս շերտերը, նա բաղկացած է ամենամանր, իրար հետ հյուսված մասերից, վորոնք կոչվում են բլիշներ: Մաշկի զանազան խորության վրա, նրանք ունեն զանազան ձև և կազմվածք,

Նկ. 1. Մարդու մաշկի կտրվածքը (շափաղանց մեծացրած). 1 — խղձուրային թանաթ (վերնամաշկային մասը), 2 — վերնամաշկ, 3 — սեխավան մաշկ, 4 — յինթամաշկ, 5 — արյունատու խողովակներ, 6 — մաշկային նյութեր, 7 — մաշկ, 8 — աղվաճ, 9 — քրակնքային գեղձ, 10 — ճարպային գեղձ.

բայց վորքան մոտենում ե մակերևույթին, նրանք ավելի ու ավելի տափականում են: Մեռնելով նրանք չորանում են և դառնում են յեղջերային: Այդպիսի մեռնող բջիջները հետզհետե ընկնում են մաշկի մակերևույ-

Նկ. 2. Մանրադիտակ:

թից, իսկ նրանց տեղը բռնում են մաշկի ցածր շերտերի բջիջները: Նրանք պինդ միա-նում են իրար հետ և ներկայացնում են

ամուր և դժվարաթափանց թաղանթ, վորը կոչվում ե վերնամաշկի յնյուջեյա շերտ:

Վերնամաշկի տակը, ավելի խորը, գտնվում ե մի շերտ, վոր բաղկացած ե ամուր և խիտ թելավոր միացուցիչ հյուսվածքից, վորն ընդունակ ե ձգվել: Հենց այդ շերտն ել խկապես կոչվում ե մաշկ: Դրա տակը, միացնելով մաշկը մարմնի մկանների հետ, գտնվում ե նրա յերրորդ շերտը. նա կոչվում ե յենթամաշկային նարպային վանդակա-հյուսվածք, վորովհետև բաղկացած ե, գլխավորապես, ճարպի մանր կույտերից:

Բացի այդ, մաշկի մեջ նրա զանազան շերտերում գտնվում են արյունատու անոթներ յեվ նյարդեր, վորոնք ընդունում են զանազան զգայություններ՝ ինչպես տաքու-թյուն, ցրտություն և ցավ:

Բացի անոթնորից և նյարդերից, մաշկում գտնվում են մազերի արմատներ և առանձին որգաններ, վորոնք արտադրում են քրրտինք և ճարպ՝ մաշկը յուղելու համար: Այդ որգանները կոչվում են գեղձեր և ունեն խողովակի ու պարկի ձև:

Շնորհիվ այդ կազմվածքին, մաշկը կարող ե կատարել այն բարդ խնդիրները, վորոնց համար նա նշանակված ե. որինակ՝ որգա-

նիդմի պաշտպանութիւնը փնտրածքներէց, ավելորդ ջերմութեան և ցրտի ներգործութեան թուլացումը, փաստակար նյութերի հեռացումն որդանիդմից քրտինքի հետ և այլն:

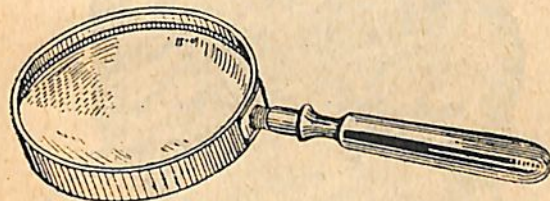
ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՎԱՐԱԿՎՈՒՄ ՔՈՍՈՎ

Սովորաբար, յերբ ընտանիքում, պարոցում և վորեկցե հանրակացարանում հայտնվի թեկուզ քոսով հիվանդ մի մարդ, իսկույն մի քանի որից, իրար հետեից սկսում են քոր գալ և մյուսները: Դրանից հետևում է, վոր քոսը վարակիչ հիվանդութիւնն է:

Քոսը հայտնի յե դեռ հին ժամանակ, բայց միայն մոտ 100 տարի առաջ գիտնականները պարզեցին, վոր քոսը վարակիչ հիվանդութիւնն է, վորն առաջ է գալիս հատուկ գրգռիչի — ֆուսանանի միջոցով: Դրանից առաջ քոսի պատճառի մասին շատ եյին վիճում, շփոթում եյին եկզեմային (վորքին), բորի քորի և մյուս մաշկային հիվանդութիւնների հետ, յերբ մաշկը սաստիկ քոր է գալիս: Նույնիսկ մի քանիսը կարծում եյին, վոր դա ներքին հիվանդութիւնն է՝ «հյութերի քայքայումից», ինչպես այն ժամանակ ասում եյին, և բժշկում եյին այն արյունահոսութիւնով և լուծիչ միջոցներով:

Բայց, այն ժամանակից, յերբ 1824 թվին ուսանող բժիշկ Կորսիկացի Ռանուչչին գիտնականների ժողովում հանեց հիվանդի մաշկից գնդասեղով և ցույց տվեց բոլորին քոսաճանճը, բոլոր կասկածները և վեճերը քոսի պատճառի մասին ընդմիշտ վերջացան և քոսի գրգռիչը ճշտորեն վորոշվեց:

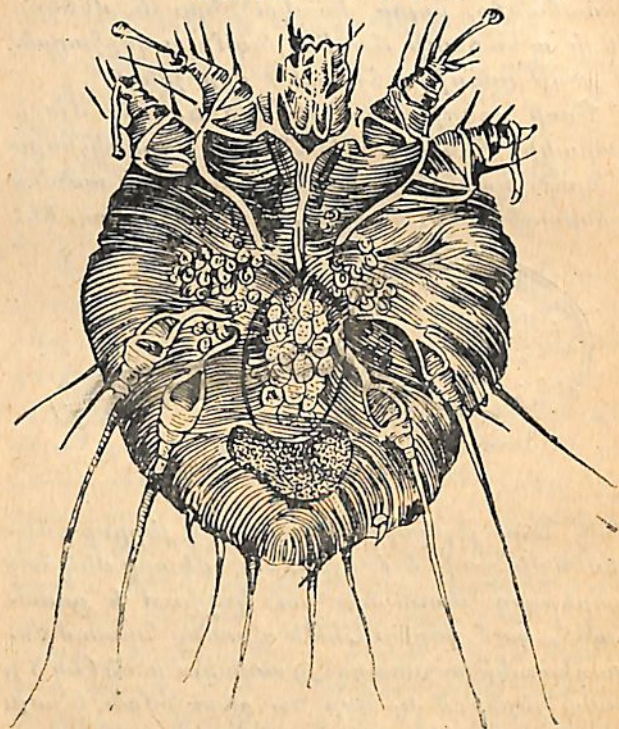
Քոսի գրգռիչն ավելի մեծ է, քան մյուս վարակիչ հիվանդութիւնների գրգռիչները և նրան կարելի յե տեսնել նույն իսկ առանց մանրադիտակի, փոքրիկ, սպիտակ կետի ձե-

Նկ. 3. Խոշորացույց ապակի

վով: Նրա յերկարութիւնը մեկ յերրորդ միլիմետրի չափ է (միլիմետրը մետրի մեկ հազարերորդ մասն է): Նա կոչվում է քոսաճանճ, կամ քորիչ: Յեթե դիտենք նրան մանրադիտակի խոշորացույց ապակու տակ (նկ 3), ապա յերևում է, վոր նա շատ նման է այն ճանճին, վորոնք գտնվում են բույսերի վրա:

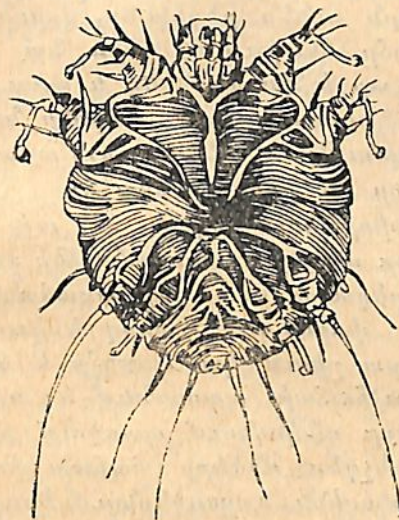
Բացի մարդու քոսաճանճից, կան շատ տեսակի քոսաճանճեր, շնաճանճեր և այլն, վորոնք առաջ են բերում նրանց վրա նույնպես ըստ: Մարդիկ քոսով կարող են վարակ-

Նկ. 4. Քոսաճանճը (կգ):

վել կենդանիներից, բայց նա վոչ միայն շուտով լավանում ե, այլ և սովորաբար անցնում ե ինքն իրեն, առանց բժշկվելու:

Քոսաճանճի մարմնի ձևը յերկարավուն ե,

Նկ. 5. Քոսաճանճը (արու):

աչախքն յերկարությունը լայնությունից քիչ ավել ե: Մեջքն ուռուցիկ ե՝ փշերով, փորը հարթ՝ շերտավոր: Փոքրիկ գլուխն ունի չորս ամուր ծնոտ և բեղիկներ, իսկ փորի վրա չորս զույգ վոտիկներ (Նկ. 4 և 5):

Առաջին յերկու դույզ վոտիկներ ծայրերում կան ծծիչներ, վորոնցով քոսաճանճը կաշոււմ ե մարդու մաշկին, նախ քան նրա խորքը թափանցելը: Հետեւի յերկու դույզ վոտիկներն ունեն բեղիկներ, վորոնց վրա քոսաճանճը հենվում ե, յերբ նա մարմնի մեջ մուտք ե փորում: Եզ և արու քոսաճանճերը մոտավորապես մարմնի նույնանման կազմութիւն ունեն, բայց արույի մեծութիւնը մի փոքր պակաս ե:

Քոսի վարակումն սկսվում ե այն ժամանակ, յերբ առողջ մարդու մարմնի վրա ընկնում ե բեղմնավորված եզ քոսաճանճը: Հետեւապես, վարակումն կարող ե կատարվել, յեթե սերտ շփում կա առողջի և հիվանդի միջև: Դա հաճախ պատահում ե այն դեպքում, յերբ անկողնում պառկում են իրար հետ: Մինչդեռ մեծերը հաճախ փոքրերին իրենց անկողինն են պառկեցնում: Իրար կողքի քնելը, մյուս հիվանդութիւնների ժամանակ ել կարող ե առաջացնել վարակում, որինակ, թոքախտ, սիֆիլիս, սուսանակ: Դրա համար քանի շուտ հրաժարվեք միասին քնելու վնասակար սովորորութիւնից, այնքան լավ ե:

Յերեխաների մասին հարկավոր ե հիշել, վոր նրանք առանձնապես հեշտ են վարակ-

վում քոսով, վորովհետեւ նրանց մաշկը բարակ ե և քնքուշ: Քոսն ինքը շատ հեշտ ե տարածվում նրանց ամբողջ մարմնի վրա և նրա բժշկութիւնը դժվար ե: Յերեխաները հաճախ իրարից վարակվում են խաղի ժամանակ, կովի ժամանակ և այլն:

Մեծերը կարող են վարակվել և սեռական հարաբերութեան ժամանակ, վորովհետեւ քոսաճանճը սիրում ե փափուկ մաշկ, ինչպիսին վոր ունեն սեռական որգանները:

Հաճախ քոսը վարակում ե ձեռները: Անտանելի քորից հիվանդն անընդհատ քորվում ե, քայքայելով քոսային անցքերը: Քոսաճանճերն ընկնում են նրա յեղունդի տակ և սողոսկում մարմնի մակերեսը: Ուստի հասկանալի յե, վոր ձեռք տալը կարող ե հաճախ վարակման աղբյուր լինել:

Բայց կարելի յե վարակվել և առարկաների միջոցով, վորոնցով զրանից առաջ ոգտվում եր հիվանդը: Քոսաճանճերը կարող են հիվանդի մաշկից անցնել սավանին, բարձի, յերեսին, յերեսաբբիչին, ճիւղային (մոշալկա) և այլն:

Այսպիսով կարելի յե վարակվել և բաղնիքում, յեթե տաք ջրով խնամքով չվանանայն նստարանը, վորի վրա լողանում եր հի-

վանդը, կամ յեթե ոգտվեն ուրիշի ճիւղով առանց յեռացրած ջրով այն լվանալու: Հեշտ ե նաև քոսով վարակվելը, յերբ հագնում են հիվանդի վրա գտնված շորերը, թեկուզ դա լինի ընտանիքի անդամը:

Այս որինականերից արդեն պարզ ե, թե վորքան հեշտ ե քոսով վարակվելը, և վորքան պարզ՝ այդ վարակումից ամեն կերպ պաշտպանվելու տնհրաժեշտությունը:

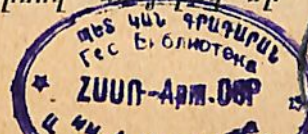
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Հիվանդության բոլոր արտահայտության դեպքում, վորոնց մասին կխոսենք հետագայում, գլխավոր դերը խաղում ե քոսածանձի միայն եգը: Արուլի դերը միայն եգին բեղմնավորեին ե: Իսկ ինքը մտնելով մաշկի անցքերը, մնում ե նրա մակերևույթի վրա, յեղջուրային շերտի վահանիկի տակ և շուտով վոչնչանում ե: Բեղմնավորված եգն ընկնելով մարդու մարմնի վրա, սկսում ե բուն փորել՝ սերունդ առաջացնելու համար: Սկզբում կանգնելով ուղղաձիգ, գլուխը ցած, նա փորում ե յեղջուրային շերտը, հետո սուզվելով նրա հաստության մեջ (այս բանի համար նրան հարկավոր ե 15 — 20 րոպե)

սկսում ե անցք փորել նրա սահմանի յերկարությամբ՝ բռնելով առաջին վոտիկները ծծիչներով: Հենվելով հետևի վոտիկներին և մեջքի փշերին, եզը մեկ որում անցնում ե մոտ մեկ միլիմետր: Ժամանակ առ ժամանակ նա կանգ ե առնում մի տեղում չորս որ, ձու յե ածում, որը մի հատ, և այդտեղից անցը ե բացվում մաշկի մակերևույթին (վորտեղից անցնում ե և ողը) ապագա սերնդի՝ համար, և հետո շարունակում ե շարժվել (տես նկ. 6, եջ 18):

Ընկնելով մարդու մարմնի մեջ, եզը մաշկից դուրս ե գալիս մինչև իր մահը: Իր կյանքի ընթացքում — 6 — 8 շաբաթ, նա ածում ե մոտ հիսուն ձու, վորոնցից 5 — 6 որ հետո դուրս են գալիս թրթուրներ: Այդ թրթուրներն աստիճանաբար զարգանալով, 2 — 4 շաբաթվա մեջ գառնում են հասակավոր ճանճ: Մոր բացած անցքերից ջահել քոս ճանճերը դուրս են գալիս և տարածվում մաշկի վրա: Եգի ածած ձվերի մի յերրորդ մասից զարգանում են արունները և մնացած յերկու յերրորդից՝ եգերը: Նոր սերնդի արունները բեղմնավորում են եգերին, նրանք սայիս են նոր սերունդ և այլն:

Այսպիսով նոր ձվի մի

Նկ. 6. Գոսի ընթացքը եւ շնաճանճի դրած
ձվիկները:

եգը, ընկնելով առողջ մարդու մաշկի վրա, կարող եւ տալ քոս տարածող ահագին սե-
րունդ: Իսկ յեթե մարդու մաշկի վրա ընկ-
նում եւ վոչ բեղմնավորված եգ կամ միայն
քոսաճանճի արուն, ապա քոսը չի դարգա-
նում:

Գոսի առաջին նշանը, — ամենավաղ և
աչքի ընկնող, — դա քորն եւ Նա սկսում ե
հենց վարակման առաջին որերից: Յերեկը
քիչ նկատելի, իսկ գիշերը քորը դառնում ե
անտանելի և հիվանդության տարածվելու
հետ զրկում ե հիվանդին և քնից, և հանգս-
տությունից:

Սկզբում կարծում եյին, վոր քոսային քորն
ուժեղանում ե անկողնի տաքություն-
ից, ինչպես ամեն մի քոս: Հետո յերբ
սկսեցին ավելի շատ հետաքրքրվել քորի
ուժեղացման պատճառներով, հատկապես գի-
շերները, ապա պարզվեց, վոր որինակ՝ հի-
վանդները, վորոնք աշխատում են գիշեր-
ները, և ցերեկն արդեն քնել են, համեայն
դեպս գիշերն ավելի ուժեղ են զգում քորը
աշխատանքի ժամանակ: Այստեղից պարզ ե,
վոր, քորի ուժեղացման պատճառը տաքու-
թյունը չե, այլ այն, վոր քոսաճանճը հատ-
կապես գիշերն ե փորում իր անցքերը մարդու

մաշկում, և նրա փորվորոցն է, փոր առաջ և բերում քորը: Մաշկի մակերևույթի վրա ապրող արունն էլ միայն գիշերներն է տեղափոխվում:

Քորի սկսվելուց մի քանի օր հետո, առաջ են գալիս քոսի մյուս նշանները: Այն տեղերում, փորտեղ քոսաճանճերն սկսում են փորել իրենց անցքերը, և այնտեղ, փորտեղ նրանք ջահել քոսաճանճերի և ող մտնելու համար յեղք են փորում, յերևում են սեմ կիսեր: Դա կեղտ է, փորն ընկել է այդ փորագույն անցքերը: Իսկ այնտեղ, փորտեղ հիմա գտնվում է քոսաճանճը, կարելի չէ նկատել թափանցիկ հեղուկով փոքրիկ պղպաղակ: Կետերը և պղպաղակները միմիանց հետ միացած են կեղտոտ գորշ գծով, փորը քիչ բարձրանում է մաշկի մակարդակի վրա: Այդ բարձրացրած գիծն անցքի ծածկվածքն է, փորը փորում է իր համար եղ քոսաճանճը:

Բայց հիվանդը քորում է և քորվածքի հետքը միշտ ափելի չէ յերևում, քան քոսաճանճի հետքը: Քոսաճանճի անցքերը և պղպաղակները յեղունգներով պոկվում են և կազմում քորվածքներ: Սովորական անմաքրասեր մարդկանց յեղունգների տակ և նույնիսկ մաշկի վրա շատ կեղտ է լինում, իսկ

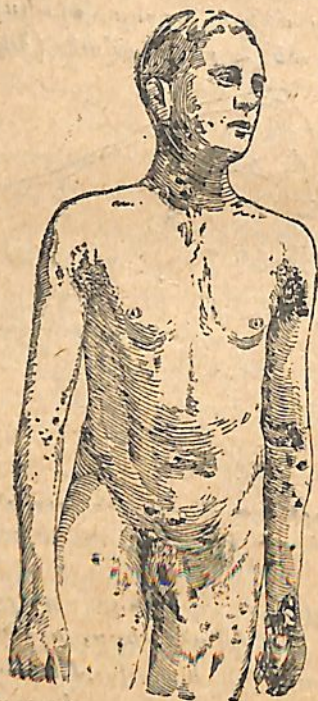
փորտեղ կեղտն է, այնտեղ են և շատ թարախ առաջացնող միկրոօրգանիզմներ: Դրա համար ել հիվանդությունն սկսվելուն պես, այդ պղպաղակները դառնում են խոց, գնդասեղի գլխի մեծությունից մինչև խոշոր սիսեռի չափ, շուրջը կարմրած և բորբոքված: (Նկ. 7):

Նկ. 7. Քորը ձեռքի վրա ճեղքում են քոսային անցքերը, պղպաղակները և թարախ կապած խոցիկները:

Յեղունգներով հիվանդը քայքայում է խոցիկների ծածկվածքները, նրանցից դուրս է գալիս թարախը և քսվում է մաշկին, գրգռում է նրան և առաջ է բերում կամ եկզեմա կամ մաշկի բորբոքում, փորը յերբեմն

ընդգրկում է նաև յենթամաշկային հյուս-
վածքը: Այդ խոցիկները չորանում են և
ծածկվում արնախառն թարախի կեղևով:

Նկ. 8. Մարմնի վրա տարածված
և բարդացած քոսը:

Այդ բարդությունները հաճախ, մասնավորապես
յերեխաների մոտ, ախտաբան ուժեղ են զար-
գանում, վոր առաջին հայացքից զգվար ե
մինչև անգամ մտածել, վոր այդ բոլորը կա-
տարվել ե քոսից:

Վերոտեղ, մարդու մաշկի վրա մասերի վրա
ավելի հաճախ կարելի յե գիտել այդ յերե-
վույթները: Քոսաճանճը կարող ե ծակել
մաշկն ամեն տեղ, բայց համեմայն դեպս
նա գերադասում ե անցքը փորել ախտեղ,
վորտեղ մաշկն ավելի բարակ ե: Դրա հա-
մար ել քոսաճանճի սիրած տեղերը, վոր-
տեղ առաջին հերթին յերևում ե քոսը, դա
մատների արանքներն են, նրանց կողքերի
մակերևույթները, ափի մակերևույթի, ձեռքի
և կրծքի մեջ գտնված ծալքերը, կուրծքը
ծծերի մոտ (մասնավորապես կանանց մոտ),
պորտի մոտ գտնվող փորի մասը և սեռա-
կան որդանները:

Մյուս տեղերը շատ հազիվ են վարակ-
վում, իսկ յերեսը, վիզը և մեջքը համարյա
յերբեք:

Յերեխաների, մասնավորապես ծծկերներին մոտ,
կարող ե տարածվել ամբողջ մարմնի վրա,
նույնիսկ յերեսին ու գլխի մաշկովոր մա-
սում: Յերեխաների մոտ քոսն ավելի հաճախ

ուղեկցվում է թարախակալված բծերով և եկզեմալով, քան մեծերի մոտ և ուժեղ տա-
րածման ժամանակ ու բժշկության բացա-
կայության դեպքում սոստիկ ուժասպառում
և յերեխաներին:

ՔՈՍԻ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Քոսը, ինչպես և ամեն հիվանդություն, հեշտ և շուտ է բժշկվում, յերբ նա դեռ անուշադիր չի թողնված և չի ել բարդաց-
վել: Դրա համար, յերբ վոր մաշկն սկսվում
է քոր դալ, հարկավոր է պարզել, թե ար-
դյոք դա քոս չէ: Իհարկե կան և մաշկի հի-
վանդության շատ տեսակներ, վորոնք սկըս-
վում են քորից, բայց այդ հարցը կարող է
լուծել միայն բժշիկը:

Այսպիսի դեպքերում չպետք է զիմել հե-
քիմներին (ինչպես հաճախ դժբախտաբար,
անում և գյուղերում) կամ զանազան տնա-
յին միջոցների, վորոնք հաճախ միայն վնաս-
ում են: Դիմելով բժշկական ողնության,
կարելի յի ռաճ ռաճ ազատվել քորից:

Քոսի բժշկության ամեն մի միջոցը հե-
տապնդում է սպանել քոսաճանձին ու նրա
թրթուրներին և զրանով դադարեցնել քորը,

իսկ յերբ այդ նպատակը կատարվի, հիվանդն
իրեն չի քորի և քորից մնացած բոլոր յե-
րևույթները կվոչնչանան կամ իրենք իրենց,
կամ կարճատև բժշկությունից:

Քոսը բժկելու համար գործածում են էո-
սային յուղ, վորը բաղկացած է ծծումբից,
կանաչ սապոնից, կավճից և մազուտից: Այս
բաղադրիչ մասերից յուրաքանչյուրն ունի
իր խնդիրը — կանանչ սապոնը քսելիս մաշկը
փափկանում է, վորը ծածկում է անցքը՝
վորտեղ ապրում է քոսաճանձը և գտնվում
են նրան ձվերն ու թրթուրները, և զրանով
պատրաստում են մաշկը մյուս նյութերի աղ-
դեցության համար. կավճն իր փոքրիկ մաս-
նիկներով մաքրում է այդ փակված ծած-
կոցը և բաց է անում անցքը, իսկ ծծումբը
և մազուտը սպանում են քոսաճանձին և նրա
սերունդը:

Քոսային կամ Վիլկինսոնյան յուղի (անդ-
լիական բժշկի անունն է, վորն սկսեց նրա
գործածումը) ամենալավ գործածությունը
հետևյալն է. հարկավոր է քնելուց առաջ
լավ լողանալ տաք ջրով և կանաչ սապո-
նով, իսկ յեթե չկա, հասարակ սապոնով, լավ
փրփրացնելով, վորպեսզի մարմնից հեռանա
կեղտն ու փոշին և նրանք հետագա բժշկու-

թիւն ժամանակ չմտնեն փափկացած մաշկի մեջ: Լավ լողանալուց հետո, կոպիտ շորի վրա վերցնել քիչ յուղ և քսել ամբողջ մարմինը, վզից մինչև կրունկը, մինչև անգամ և այն տեղերը, վորտեղ դեռ չեն յերևում քոսի նշանները: Իսկ այն տեղերում, վորտեղ քոր ե զգացվում, վորտեղ կան պղպջակներ և անցքեր, այնտեղ հարկավոր ե առանձնապես ուժեղ կերպով քսել յուղը, յեթե դա նույն իսկ ցավ պատճառե: Ընդհակառակը, կոնատակում, կրծքի ծծերի մոտ, սեռական որգանների մոտ, վորտեղ մաշկը շատ նուրբ և բարակ ե, յուղը հարկավոր ե զգուշ քսել, վորպեսզի մաշկի զրգուում չառաջանա: Յերեխաներին բժշկելու ժամանակ հարկավոր ե նույնպես շատ զգուշ լինել և քսելը կամաց կատարել, իսկ յուղի մեջ խառնել 2 -- 4 անգամ վազելին կամ հալած յուղ:

Յերկրորդ, յերրորդ և չորրորդ որերում հարկավոր չե լողանալ և շորերը փոխել, բայց յուղը հարկավոր ե քսել գիշերը, այնպիսի խնամքով, վոր մարմնի վրա վոչ մի ազատ տեղ չմնա: Հինգերորդ և վեցերորդ որը կարիք չկա մարմինը նորից քսել և հիվանդը մնում ե նույն սպիտակեղենում: Վերջապես յոթերորդ որը հարկավոր ե լավ լողանալ

տաք ջրով և սապոնով ու փոխել ամբողջ սպիտակեղենը, վոչ միայն մարմնի վրայի, այլ նաև բարձի յերեսը, սավանները, սրբիչները և այլն:

Ամբողջ կեղտոտ սպիտակեղենը, վորը հիվանդի վրա յեր մինչև հիվանդանալը և հիվանդութիւն ժամանակ, հարկավոր ե լվալ և յեռացնել մոխրաջրով, բայց քոսաճանճը կարող ե մնալ վերևի շորերում: յեթե կարելի յե դա ել լվանալ և յեռացնել սպիտակեղենի հետ: Այն շորերը, վորոնք չի կարելի լվանալ, հարկավոր ե դնել լավ վառված ոռոսական վառարանի մեջ, կրակը դուրս քաշելուց հետո, պինդ ծածկելով մի յերկու ժամով, իսկ շորերը կախել պարանների վրա կամ հենարաններին: Ծայրահեղ դեպքում կարելի յե սահմանափակվել նրաով, վոր վերևի շորերը տանում են մարագը կամ փայտանոցը և թողնում են այնտեղ 7 որից վոչ պակաս: Այդ ժամանակամիջոցում քոսաճանճը, վորը չի կարող ապրել առանց մարդու, կվոչնչանա, իսկ շորերը հազնելուց առաջ հարկավոր ե լավ թափ տալ, և խողանակով մաքրել:

Այդ ձևի բժշկվելու հիմնական պակասութիւնը — յերկարատևութիւնն ե: Մինչև ան-

գամ հաջող բժշկվելու դեպքում, հարկավոր է մի շաբաթից ավելի: Այդ ժամանակվա ընթացքում բանվորների, կոլանտեսականների և ծառայողների մի մասը սովորաբար չեն աշխատում, դպրոցականները չեն գնում պարապմունքներին, և այլն: Այդ բոլորը շատ թանձր է նստում պետությունից վրա: Դրան հարկավոր է ավելացնել աֆսոսանքի պակասություններ, ինչպես սպիտակեղենի փափկությունը. ամբողջ շաբաթն անհրաժեշտ է ման գալ կեղտոտ մազուկների վրա հոտ ունեցող սպիտակեղենով, հաճախ գրգռվում են այդ յուրից, յերբեմն ել նույնիսկ յերկամունքները հիվանդանում են մազուկից, վորը գրտնվում է յուրում:

Այդ պատճառով քոսը բժշկելու համար առաջարկված են շատ ուրիշ միջոցներ և ձևեր: Մի քանի մեծ քաղաքներում շինված են հատկապես հիմնարկություններ, վորոնք կոչվում են սկաբիոզոֆիաներ (լատինական բառից «սկաբիես», աֆսոսքն քոս): Այստեղ բժշկությունն ընթանում է բժիշկների հրակողություն տակ, վորտեղ կես ժամվա ընթացքում քսում են հիվանդի մարմինը (խոզանակի ոգնություն) կանաչ սապոնը, հետո հիվանդին մի ժամով նստացնում են լոգա-

րան, վորտեղ շարունակում են քսել նրան սապոնով: Դրանից հետո հիվանդին քսում են հատուկ բարդ ծծումբայուղով (նույնպես խոզանակով) և փաթաթելով սավանի մեջ, թողնում են մի յերկու ժամով պառկելու: Հետո հիվանդին կանգնեցնում են դուշի տակ և լվանում մարմնի յուրը: Այսպիսի ուժեղ բժշկությունից մաշկը շատ է գրգռվում: Այդ գրգռումը պակասեցնելու համար հիվանդին թողնում են ելի կես ժամ ուլայի լուծույթով պատրաստած լոգարանում կամ նրա մարմնին փոշի յեն ցանում:

Հիվանդին բժշկելու հետ միասին նրա շորերը և սպիտակեղենն ել յենթարկվում են մշակման (դեզինսեկցիա), վորպեսզի սպանվի նրանց մեջ գտնվող քոսածանձը:

Այդ միջոցը շատ է կրճատում բժշկության ժամանակը, բայց պահանջում է թանկարժեք սարքավորում (լոգարաններ, ջրքիւրներ, դեզինսեկցիայի համար սենյակներ) և հատուկ ծառայողներ:

1921 թվականին մեր խորհրդային գիտնական պրոֆեսոր Դեմյանովիչն սկսեց գործադրել բժշկության մի աֆսոսքի միջոց, վորը համարյա զուրկ է մյուս ձևերի պակասություններից և ունի մի շարք առավե-

լուծյուններ: Այդ ձևը շատ պարզ է, մաքուր (չի կեղտոտում վոչ շորը, վոչ սպիտակեղենը) և մատչելի յե ամենքին: Այդ միջոցը կարելի յե գործադրել կյանքի բոլոր պայմաններում յե՛վ քաղաքում, յե՛վ կոլտնտեսությունում: Այդ տեսակի բժշկությունը չի պահանջում վոչ սապոն, վոչ լոգարան, վոչ բաղնիք. ամբողջ բժշկությունը շարունակվում է ժամ և կես: Դեղերն եժան են նստում, մաշկը յերբեք չի գրգռվում: Եկզեմայով, թարախակալումներով բարդացած քոսը չի խանգարում բժշկությանը: Այդ ձևը հեշտ կիրպով կարելի յե գործադրել վոչ միայն մեծերին, այլ և յերեխաներին: Վերջապես այդ ձևը պետությանը հնարավորություն է տալիս անագին խնայողություն անել, վորովհետև հարկավոր չե հատուկ սկաբրիոգորիաներ կառուցել, կարիք չկա նաև բանվորին աշխատանքից ազատել և նրան հիվանդանոցի թերթ տալ: Ահա թե ինչու այդ միջոցը մեզ մոտ և արտասահմանում շատ տարածված է, փոխարինելով բժշկության հին ձևերը (յուզ քսելով):

Քոսի այդ ձևով բժշկությունը կայանում է հետևյալում. — հիվանդը, վորի քոսն արդեն վորոշված է, ստանում է 2 շիշ: Մեկում 40

տոկոսանոց գիպոսուլֆիտի լուծույթ է, մյուսում մաքուր աղաթթվի 5 տոկոսանոց լուծույթ: Առաջին լուծույթի կես մասը, այսինքն գիպոսուլֆիտը, լցնում են ափսեյի մեջ, հետո հիվանդը թացացնելով իր ձեռքերն այդ լուծույթում, լավ տրորում է իր մարմինն այդ լուծույթով՝ սկսած գլխից մինչև կրունկները, չթողնելով վոչ մի չոր տեղ և առանձնապես խնամքով, մի քանի անգամ տրորում է այն տեղերը, վորտեղ յերեվում է քոսը կամ քորը: Հետո հիվանդը հանգստանում է, մինչև մարմինը բոլորովին չչորանա. տաք սենյակում այդ բանն արվում է 10—15 րոպե: Մարմնի չորությունը նկատելի կլինի սպիտակ փայլուն փառից, վորով ծածկվում է հիվանդի մարմինը գիպոսուլֆիտի լուծույթով տրորելուց հետո: Յերբ մի վրեժի տեղ այդպիսի փառ չլինի, ապա այդպիսի տեղը հարկավոր է նորից քսել և սպասել մինչև նա չորանա:

Հետո հարկավոր է վերցնել յերկրորդ, աղաթթվի լուծույթը, լցնել կեսն անալյաման ուրիշ ափսեյում և գրանով նույնպես խնամքով քսել ամբողջ մարմինն առաջին լուծույթի փառի վրայով: Դրանից հետո նորից սպասել, մինչև մարմինը չորանա:

Չպետք է չորացումն արագացնել վառարանի դեմ կանգնելով կամ շոգ սենյակում սրբելով մարմինը, վորովհետև քրտինքից կարող է դեղը դուրս գալ:

Չորանալուց հետո ամբողջ բժշկությունը նորից կրկնվում է նույն կարգով, վորի համար ոգտագործվում է դեղի մնացած մասը, վորը հարկավոր է լցնել նույն ափսեները, վորովհետև յեթե յերկու դեղը խառնվեն իրար հետ, խառնուրդը կաղտորվի և չի ներգործի: Այդ բոլոր բժշկությունը տևում է մոտ ժամ ու կես: Վերջացնելով յերկրորդ անգամ քսվելը և չորանալով, հիվանդը հագնում է մաքուր սպիտակեղեն և կարող է համարվել առողջացած, իհարկե այն պայմանով, յեթե ամբողջ մարմինը թրջված երայդ լուծույթով: Յերեք օրից հետո կարելի է լողանալ բաղնիքում և և գնալ բժշկի մոտ: Նայած հիվանդի հասակին, բարդություններին և այլն, այդպիսի բժշկության ձևը փոխվում է, յերբեմն պահանջում է կրկնակի գործադրություն, բայց և այնպես դա քոսը բժշկող գոյություն ունեցող ձևերից ամենալավն է:

Իհարկե, սպիտակեղենը և շորերը նույնպես մաքրվում են, ինչպես յուղային բժշ-

կության ժամանակ, վորի մասին արդեն խոսք յեղել է:

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆՎԵԼ ՔՈՍԻՑ

Ամեն մի հիվանդությունից պաշտպանվելն ավելի հեշտ է, քան նրանից բժշկվելը: Քոսից պաշտպանվելու համար հարկավոր է հետևել, վորպեսզի քոսաճանճը չընկնի մեր մարմնի վրա: Ամենից հաճախ նա քաշվում է մեր ձեռքերին, բայց քանի նրան չի հաջողվել թափանցել մաշկի խորքը, նրան հեշտ է հեռացնել ջրով և սապոնով: Դրա համար հարկավոր է ձեռքերը լվանալ ինչքան կարելի է հաճախ, թե աշխատանքից հետո, թե քնելուց առաջ, և թե ուտելուց առաջ: Մաքրասեր մարդիկ ընդհանրապես քիչ են հիվանդանում մաշկի վարակիչ հիվանդություններով, իսկ քոսով համարյա յերբեք:

Բնակարանի մաքրությունը, ամեն շաբաթ բաղնիքում լողանալը, բոլոր սպիտակեղենը շուտ-շուտ փոխելը, ուրիշի սրբիչով ոգտվելուց հրաժարվելն, առանձին անկողին ունենալը՝ այդ բոլորը նախագգության միջոցներ են, վորոնք պահպանում են քոսից և շատ ուրիշ հիվանդություններից: Շատ լավ

կլինի հրաժարվել ձեռք սեղմելուց, քանի վոր անմաքրասեր մարդկանց ձեռքերը կարող են վարակման աղբյուր լինել: Թեև մարդիկ քիչ են վարակվում կենդանիներից և հիվանդությունն անցնում է հաճախ առանց բժշկության, բայց լավ է չենթարկվել և այդ փորձանքին: Ձիերից մարդիկ վարակվում են նրանց հեծնելու, խնամելու և ձիասարքը տեղափոխելու ժամանակ, իսկ կատուններից և շներից ամենից հաճախ յերեխաները վարակվում են նրանց հետ խաղալու ժամանակ: Կենդանիների մոտ քոսը առաջանում է զանազան կերպ, բայց հիմնական նշանը քորն է, վորից անասունը անընդհատ քորվում է, կորցնում քունը և ախորժակը: Դրա համար հարկավոր է ուշադրություն դարձնել կենդանիների մաքրությունը, խնամքով լվալ ձեռքերը, յերբ դիպչում ես նրանց, իսկ քոսի առաջին կասկածի դեպքում՝ կենդանուն տանել անասնաբուժարան: Ընտանի կենդանիներին, կատուններին, շներին չպիտի սովորեցնել անկողնում քնել և թույլ չտալ յերեխաներին նրանց հետ խաղալ:

Յեթե ընտանիքում մի վորեւ մեկի մոտ նկատվում է քոր, վորն ուժեղանում է գիշերները, ապա առանց ժամանակ կորցնելու

պետք է հիվանդին տանել բժշկի կամ բուժակի մոտ, քանի դեռ հիվանդությունը չէ տարածվել և քանի դեռ չեն հիվանդացել ընտանիքի մնացած անդամները:

Այժմ հարկավոր է խոսել հասարակական նախազգուշացման պրոֆեկտիվ միջոցների մասին, այսինքն այն միջոցների մասին, յերբ ավրոյզ կոլեկտիվը նախազգուշացնում է բռնի վարակումից:

Այդ միջոցներին վերաբերվում են.

1. Բժշկական կանոնավոր հսկողությունը դպրոցներում, կայաններում, մանկատներում, հանրակացարաններում, կոլտնտեսություններում, խորհրտնտեսություններում և այլն, վորպեսզի ժամանակին կարելի լինի գտնել առանձնացնել և բժշկել հիվանդին և մյուսներին չենթարկել վարակելու վտանգին:

2. Աշխատավորների աշխատանքի, կենցաղի և նրանց շրջապատող պայմաններին առողջապահական հսկողություն, վորպեսզի հնարավոր լինի գտնել և հեռացնել բոլոր այն պայմանները, վորոնք ստեղծում են աշխատավորների հիվանդությունով վարակելու վտանգը:

3. Առողջապահական - լուսավորչական աշխատանք (դասախոսություն, զրույցներ կո-

յեկտիվ ընթերցանություն) վորը բարձրաց-
նելով ընդհանուր կուլտուրական զարգա-
ցումը, տալիս է հիվանդությունների և նրանց
զեմ պայքարելու ձևերի մասին գիտելիքներ:

Բայց այս ուղղությամբ շատ բանի կա-
րելի չէ հասնել և աշխատավորների ինքնա-
գործունեություն ճանապարհով:

Վերցնենք, որինակ, մարմնի մաքրության
հոգսը: Չե՞ վոր մաշկի վարակիչ հիվանդու-
թյունների մեծամասնությունը, նույն թվում
քոսը, ինչպես արդեն ասված է, պատա-
հում է հենց այն պատճառով, վոր մաշկից
իր ժամանակին չեն հեռացնում քրտինքը և
կեղտը, այդպիսի մաշկի վրա արագ զար-
գացող միկրոբներով:

Բայց տանը լողանալը շատ հոգս է պա-
հանջում (ջուր պատրաստելը, կարգի բերելը
լողանալուց հետո, վառելիքի ծախսը): Ավելի
հեշտ է և հարմար կառուցել հասարակական
բաղնիք: Հարկավոր է միայն նրան մաքուր
պահել և ապահովել առողջապահական հսկո-
ղությունը:

Դրա համար ամեն մի կոլտնտեսություն
մեջ իր անդամների հոգատարությունը հար-
կավոր է սկսել հասարակական բաղնիք կա-
ռուցելով, իսկ նրան կից դժվար չի լինի

հարմարեցնել լվացքատուն և սենյակ՝ ախ-
տահանելու համար վարակիչ հիվանդություն-
ունեցողների կամ վոջուտների շորերը:

Ինչքան մարդը ֆիզիկապես շատ է աշխա-
տում, այնքան հաճախ նա պետք է լողանա:
Աշխատանքից հետո ամեն անգամ մարմինը
ջրով շփելը, ուտելուց առաջ ձեռքերը լվա-
նալը, բաղնիքում շաբաթ մի անգամ հիմ-
նավորապես լողանալը և սպիտակեղենն ամ-
բողջությամբ փոխելը խիստ կպակասեցնեն
վոչ միայն քոսով հիվանդանալը, այլ և մյուս
մաշկային հիվանդությունները: Յեղունգների
կարճ կտրելը հեշտացնում է նրանց մաքուր
պահելը. դա կարևոր է նրա համար, վոր
մաշկի վարակիչ հիվանդությունների ժամա-
նակ յերկար յեղունգները, վորոնց տակը քո-
րելու ժամանակ մտնում են և՛ քոսածանձերը
և՛ հիվանդացնող միկրոբները, ամենից շատ
նպաստում են հիվանդությունները տարա-
ծելուն: Շատ բան է կախված նաև հագուս-
տից, յեթե աշխատանքից հետո չփոխեն: Փո-
շին և կեղտը, վորոնք մնում են շորերում,
մանավանդ յեթե, ինչպես հաճախ պատա-
հում է, նրանք ուշ են լվացվում և մաքր-
վում, նորից զիպչում են մարմինն և կեղ-
տոտում նրան:

Հարկավոր ե ուշադրութիւն դարձնել նա-
յել բնակարաններում մաքրութիւն պահ-
պանելու վրա: Յետեւ բնակարաններում ամեն
որ թաց շորով մաքրում են փողին, հաճախ
լվանում են հատակը, ձմեռը և ամառը թար-
մացնում են ողը, ամեն որ հողմահարում
անկողինը, ապա այս բոլոր միջոցները հնա-
րավորութիւն չեն տա զարգանալ պարա-
զիտներին և մարդիկ չեն տուժի սեփական
անմաքրութիւնից:

Անմաքրասեր սովորութիւնների արմա-
տախիլ անելը, առողջապահութեան հոգսը,
դա վոչ միայն ամեն քաղաքացու անձնական
գործն է, այլ ընդհանուր գործ է, վերով-
հետեւ այս բոլոր առողջապահական միջոցա-
ռումները, վորոնք ամբողջութեամբ կազմում
են այսպես կոչված առողջապահական մի-
նիմումը, ամրապնդում են խորհրդային յեր-
կրի աշխատավորների առողջութիւնը և
պաշտպանում են նրանց աշխատունակու-
թիւնը:

ՔՈՍՈՎ ՀԻՎԱՆԴԻ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Հիշի՛ր, վոր բեզանից կարող են վարակվել
յեվ քո ընտանիքը յեվ քո ծանոթները:

Բարեվիր յեվ մնաս բարով արա առանց
ձեռք սեղմելու:

Քնիր առանձին յեվ միայն քո անկող-
նում:

Սրբվիր միայն քո սրբիչով:

Բժեկվիր բժեկի կամ բուժակի մոտ յեվ
վոչ թե հեփմի մոտ: Մի՛ լսիր sqէs մարդ-
կանց խորհուրդներին:

Խնամով, առանց ռսապելու յեվ նիւս
գործադրիր նշանակված բժեկութիւնը:

Բժեկվելուց հետո մի անգամ ել ներկա-
յացիր բժեկին:

Յեթե չփոխես բոլոր սպիտակեղեններդ
յեվ շորերդ բժեկվելուց հետո, նիվանդու-
թիւնը կվերադառնա:

Վորպեսզի նորից քոսով չնիվանդանաս,
լավ յուրացու ամբողջ այս գրքով գրվածքը
յեվ ոգնիր կոյսնետութեանն ու ձեռնար-
կութեանը պայմարել քոսի դեմ, պայմարել
առողջ կյանքի համար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Քոսը տարածված հիվանդությունն է	52
Մարդու մաշկի կազմությունը	3
Խնչպես են վարակվում քոսով	6
Հիվանդության դարգացումը	10
Քոսի բժշկությունը	16
Խնչպես պաշտպանվել քոսից	24
Քոսով հիվանդի հիշատակարանը	33
	38

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0279845

ԳԻՆԸ 30 ԿՈՊ.
Цена 30 коп.

шф 1
911 2

41030

6217

На армянском языке

В М ГРИНЕВИЧ

**ЧЕСОТКА И БОРЬБА
С НЕЮ**

**АЗОВО-ЧЕРНОМОРСКОЕ
КРАЕВОЕ КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО**
Ростов н-Д. Буденновский пр. № 53

ԳՐԱԳՐԱԶԵՍՏԻ
Ռոստով-Դոն Մոսկովսկայա, № 53
ԳՐԱԿԵՆՏՐՈՆ (ԿՆԻԳՈՑԵՆՏՐ)